

Cornul și laptele – Percepții, atitudini și eficiență, Daniel Arpinte, Sorin Cace, Mihnea Preotesi și Cristina Tomescu, București, Editura Expert, 2009, 109 pagini

Marian Bojincă¹

Facultatea de Sociologie și Asistență
Socială, Universitatea București

Sursa: Revista Inovația Socială nr. 1/2011 (ianuarie-iunie)

URL stabil: <http://www.inovatiасociala.ro/articol/87/>

Publicată de: Institutul de Cercetare a Calității Vieții

Revista Inovația Socială este o revistă online creată în cadrul proiectului „Inovația Socială - Factor al dezvoltării socio-economice”, proiect coordonat de Prof.dr. Cătălin Zamfir în cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții. Această revistă utilizează politica liberului acces la conținut, pornind de la principiul conform căruia cercetarea deschisă publicului sporește schimbul global de cunoaștere. Inovația socială este o revistă electronică pe care cititorii o pot urmări pe măsură ce este scrisă și pe care o pot scrie ei înșiși. Revista va avea o apariție bianuală, dar fără a avea o dată de apariție, ci un interval în care este scrisă. Astfel, în lunile ianuarie-iunie va fi scris primul număr, iar în lunile iulie-decembrie va fi scris cel de-al doilea număr. În perioada respectivă, pe platforma online vor fi publicate în timp real contribuțiile și dialogurile generate între cititori și contribuitoari.

Prin accesarea articolelor din arhiva Revistei Inovația Socială indicați acceptarea termenilor și condițiilor de utilizare care sunt disponibile la adresa <http://www.inovatiасociala.ro> care indică, în parte, faptul că puteți utiliza copiile articolelor doar pentru utilizare personală, necomercială. Vă rugăm să contactați redacția pentru alte tipuri de utilizare la adresa contact@inovatiасociala.ro.

Orice copie a materialelor din Revista Inovația Socială trebuie să conțină aceeași notă de drepturi legale, așa cum apar acestea pe ecran sau tipărite.

---

¹bojincamarian@yahoo.com

Cornul și laptele – Percepții, atitudini și eficiență, Daniel Arpinte, Sorin Cace, Mihnea Preotesi și Cristina Tomescu, București, Editura Expert, 2009, 109 pagini

Marian Bojincă

Discuțiile privind programele de asistență socială, privind cantitatea (și mai puțin calitatea) serviciilor și prestațiilor sociale sunt mai numeroase și intense în condițiile actualei austerități bugetare. Spațiul public abundă în statistici care prezintă evoluții ale numărului de beneficiari sau de exemple punctuale, de situații în care diversele programe de asistență socială sunt fraudate sau se dovedesc a fi ineficiente, risipind resurse într-un mod irațional. În afara acestor dezbateri ce au loc, este cunoscut faptul că o mare parte a actualelor servicii și prestațiile sociale tind să producă un nivel ridicat de dependență și nu reușesc, din ceea ce arată diverse studii, să reintegreze beneficiarii. Astfel o soluție care ar trebui să aibă doar un caracter temporar, pentru o situație de criză, devine cvasi-permanentă pentru foarte mulți dintre beneficiari. Aceste tendințe au fost observate și în cazul venitului minim garantat dar și a altor programe de acest fel. Dezbaterile și ipotezele cu privire la acest aspect sunt ample, divergente, de cele mai multe ori, în funcție de categoria de actori instituționali avută în vedere (organizații neguvernamentale, instituții publice furnizoare de servicii sociale, mass-media, actori politici etc.). Acest context descris schematic, indică nevoia esențială pentru evaluări continue a programelor de asistență socială în vederea eficientizării acestora și monitorizării impactului pe care îl au asupra condiției sociale a clienților. Întrebări precum *Care este rolul programului? Cum se desfășoară programul? Respectă standardele de calitate? Care sunt rezultatele obținute în urma implementării?* structurează de obicei demersurile evaluative. Pe aceeași structură de analiză se construiește și studiul „Cornul și laptele – Percepții, atitudini și eficiență”.

Volumul pe care cei patru autori îl aduc în atenție reprezintă, pe de o parte un model pentru ceea ce înseamnă evaluarea de impact, pe de altă parte, o aplicație concretă, utilă cu rezultate clare asupra programului „Cornul și laptele”, program care urmează se pare să se transforme în „Cornul, laptele și mărul”². Cartea face o radiografie a percepțiilor, atitudinilor existente în rândul beneficiarilor și actorilor sociali implicați cât și o evaluare de implementare și impact a programului. Studiul și-a propus să facă „În primul rând, o analiză de impact a programului, în corelație cu analiza dinamicii unor indicatori sociali, la nivel global și pe grupuri sociale vulnerabile, cum ar fi copiii din familiile sărace. În al doilea rând, o evaluare a percepției subiective asupra eficienței programului a actorilor sociali și instituționali relevanți: profesori, reprezentanți ai MEC și MM, părinți, medici de familie și, nu în ultimul rând, propunerea de soluții de eficientizare a programului sau/și introducerea de programe alternative” (p.10). Rezultatele studiului sunt structurate în șase capitole: „Contextul apariției programului”, Fundamentarea politicilor publice privind alimentația sănătoasă a copiilor”, „Descrierea programului – Cornul și laptele –”, „Relevanță, legitimitate, eficiență”, „Percepții și atitudini cu privire la programul – Cornul și laptele –”. De asemenea, în final, autorii oferă o serie de recomandări și un cadru de acțiune concret.

Programul „Cornul și laptele” este plasat într-un cadru mai amplu de analiză iar autorii oferă o incursiune și asupra programelor nutriționale pentru elevi și prezintă din acest punct de vedere comparații cu structura programelor de asigurare a mesei din Spania, Anglia, Scoția, Finlanda etc. Din această perspectivă autorii consideră că „Importanța programului „Cornul și laptele” în contextul românesc este, prin urmare,

---

² Decizie luată ca urmare a implementării „Programului european de încurajare a consumului de fructe în școli”.

dată de faptul că programul a fost prima inițiativă de suport nutrițional pe scară largă în școală (începând cu anul 2002), suport care a vizat înlocuirea produselor nesănătoase din consumul curent al elevilor (de genul chipsuri, pizza, hamburgeri, dulciuri) în timpul programului școlar” (p. 40).

În urma a ceea ce diferitele categorii de respondenții interviuați povestesc, autorii ajung la concluzia că printre punctele tari ale programului “Cornul și laptele” se regăsesc: caracterul universal care poate fi privit sub aspectul echității sociale și sub aspectul înlăturării eventualelor efecte de discriminare și evident de stigmatizare socială. Printre neajunsurile programului, autorii au identificat în relatările respondenților: risipa produsă prin neconsumarea produselor, calitatea slabă a produselor furnizate, modul de distribuire al produselor.

Față de modul în care respondenții se raportează la program, autorii studiului au identificat polarizări dar și omogenitate de opinii și comportamente în anumite privințe. De exemplu s-a observat că “Diferențele cele mai mari în privința consumului produselor par a fi pe medii de rezidență. Dacă în mediul rural cornul și laptele se mănâncă în proporție de 90%, la oraș, procentul scade semnificativ, estimările celor interviuați variind între 10 și 60%. Conform celor interviuați, la țară, spre deosebire de oraș nu se aruncă cornurile și laptele, pe de o parte, pentru că se consumă într-o proporție mult mai mare, copiii fiind mai săraci. Pe de altă parte, la țară este considerat “un păcat” să arunci mâncarea și, în consecință, cei care nu o mănâncă „o duc acasă și o dau la păsări sau la câini” (p. 65).

De menționat sunt și recomandările de îmbunătățire a programului rezultate din studiu și care fac referire la: creșterea calității produselor și în special a atractivității acestora, descentralizarea procesului pentru achiziționarea produselor distribuite, diferențierea produselor în funcție de zona geografică.

Ca o concluzie generală se poate spune despre analiza propusă că este atât un element necesar care aduce date empirice în vederea îmbunătățirii programului “Cornul și laptele” cât și un instrument de ordin formativ pentru furnizorii de servicii sociale care conștientizează importanța evaluărilor de impact.

Interviu cu Mihnea Preotesi, autor al volumului

Vă rugăm să ne spuneți cum a luat naștere ideea apariției acestui volum

Volumul a apărut în cadrul unui contract cu Agenția de Strategii Guvernamentale, având ca obiect evaluarea programului Cornul și laptele, contract ce presupunea elaborarea metodologiei de cercetare, colectarea și interpretarea de date și finalizarea demersului de cercetare prin publicarea unui volum.

Vă rugăm să ne spuneți câteva cuvinte despre metodologia utilizată

Metodologia de cercetare Abordarea propusă a fost una preponderent calitativă, în acord cu obiectivele cercetării. Pe de o parte, ne-am propus revelarea percepției sociale și instituționale asupra eficienței programului, în raport cu nevoile la care acesta răspunde, cu accent pe identificarea grupurilor vulnerabile. Pe de altă parte, analiza datelor de interviu a urmărit analiza nevoii de construire unor modele de intervenție socială alternative.

Colectarea datelor a fost realizată prin interviuri individuale semistructurate, cu actori instituționali și sociali: profesori, învățători, directori de școală, părinți, medici de familie. Identificarea potențialilor respondenți s-a făcut folosind metoda “bulgărelui de zăpadă”. În al doilea rând, a fost realizată o *analiză a legislației și prevederilor în domeniu și o analiză secundară de date*: indicatori statistici relevanți.

Au fost realizate un total de 130 de interviuri semistructurate, în 9 localități, dintre care 4 orașe, 4 comune și municipiul București, (o zonă centrală și respectiv un cartier periferic), în fiecare localitate realizându-se interviuri, după cum urmează:

- 3 interviuri la școală, cu directorul școlii, plus 2 profesori/învățători;
- 1 interviu cu un medic de familie;
- 8 interviuri cu părinți de elevi din clasele I-VIII.

Alegerea localităților, chiar dacă nu a urmărit criteriile de reprezentativitate statistică, abordarea fiind una calitativă, și-a propus a fi relevantă în raport cu obiectivele cercetării. În consecință, am selectat localități cu nivel de dezvoltare mai ridicat, respectiv școli „centrale”, pentru validarea empirică a ipotezei risipirii resurselor. În mod corelativ, am selectat orașe, respectiv comune cu indice de dezvoltare redus. În ordinea revelării unor mecanisme sociale de excludere socială, am introdus în analiză și comunități sărace în zone bogate. De asemenea, am selectat, în orașe cu grad înalt de dezvoltare, cazuri de familii cu grad înalt de vulnerabilitate socială. Așadar, ținând cont de aceste criterii, localitățile în care au fost realizate interviurile au fost orașele București, Constanța, Bacău, Iași, Brașov și comunele Bârnova-jud. Iași, Negri-jud. Bacău, Cristian-jud. Brașov, Limanu-jud. Constanța.

Vă rugăm să ne spuneți câteva cuvinte despre principalele concluzii ale studiului

Majoritatea actorilor sociali și instituționali intervievați consideră că programul “Cornul și laptele” a reprezentat **un răspuns la o nevoie socială reală**, operaționalizată pe mai multe dimensiuni:

- Nevoia de a completa deficiențele nutriționale ale copiilor din familiile aflate în stare de sărăcie severă, categorie socială ce a crescut în mod semnificativ în primii 10 ani de tranziție, atingând un maxim chiar în perioada imediat anterioară demarării acestui program. Și astăzi, după 10 ani de creștere economică, mai cu seamă în mediul rural, “sunt copiii care încep cursurile la ora 12, iar cornul și laptele înseamnă prima lor masă”. Pe de altă parte, “sunt copiii care nu văd laptele acasă pentru că e foarte scump”;
- Nevoia de a contracara anumite comportamente de consum alimentară cu efecte negative asupra stării de sănătate ale copiilor: obișnuința de a nu mânca nimic dimineața sau de a mânca alimente cu conținut mare de glucide sau/ și grăsimi; lipsa sau procentul insuficient de lactate din alimentația copiilor;

Așadar, conform celor intervievați un punct tare al programului ar fi faptul **că răspunde unei nevoi sociale reale și importante.**

Universalitatea programului este văzută, de asemenea ca un punct tare al acestuia. Explicația acestei preferințe pentru acordarea nediferențiată a acestui beneficiu social, vizează mai multe aspecte, anume:

- Echitatea programului, în sensul că nu sunt excluși cei care contribuie la finanțarea lui, în calitate de plătitori de taxe și impozite, așa cum s-ar fi întâmplat în cazul alegerii variantei selectării beneficiarilor pe baza testării mijloacelor;
- Evitarea efectelor discriminării ce s-ar fi realizat în ipoteza alegerii alternativei amintite, atât în ceea ce privește pe cei discriminați pozitiv, prin “stigmatizarea” asociată includerii în categoria beneficiarilor, cât și în ceea ce-i privește pe cei discriminați negativ, deoarece “copilul e copil și se simte discriminat”.

Puncte slabe ale programului

Ca și în cazul aprecierilor pozitive ale programului, există câteva elemente comune pentru cvasitotalitatea celor intervievați în ceea ce privește aprecierile negative asupra programului, și anume :

- Risipa generată de comportamentul elevilor care utilizează cornul și laptele în alt scop decât cel care le este dedicat, fie că se bat cu ele, fie că le aruncă la coș sau pe stradă. Mărturie a unor astfel de comportament stau cornurile și cutiile de lapte de care te împiedici, de multe ori, mergând în jurul școlilor, în special în cazul celor din orașele mari și aproape deloc în cazul școlilor din mediul rural. Conform celor intervievați, la țară, spre deosebire de oraș, nu se aruncă cornurile și laptele, pe de o parte, pentru că se consumă într-o proporție mult mai mare, copiii fiind mai săraci. Pe de altă parte, la țară este considerat "un păcat" să arunci mâncarea și, în consecință, cei care nu o mănâncă "o duc acasă și o dau la păsări sau la câini".

Un alt punct slab al programului ar fi, conform celor intervievați, pe lângă risipirea resurselor și fiind identificată ca una dintre cauzele importante ale unor asemenea comportamente, este **calitatea proastă a produselor**, în special în ceea ce privește cornurile. Majoritatea celor intervievați consideră calitatea acestor cornuri ca fiind foarte proastă, aprecierile variind de la "proastă" la "sub orice critică".

În general, laptele este considerat a fi de calitate mai bună decât cornul, fiind și ambalat într-o formă considerată a fi atractivă pentru copii, "în cutii mici triunghiulare și cu pai. În multe cazuri însă și laptele este considerat a fi de proastă calitate, fie pentru că este din "lapte praf", fie că este la limita termenului de garanție, fie că laptele dulce ar trebui băut cald și nu rece, fie că ar conține multe e-uri. Atunci când laptele este înlocuit cu brânza topită, calitate acesteia este considerată mult mai proastă de cât a laptelui, aprecierile negative la adresa acestui produs fiind mai pronunțate chiar decât cele la adresa cornurilor (pe lângă gustul sărat și iute, în cazul brânzei topite este reclamat conținutul considerat nesănătos, al acesteia).

Pe lângă calitatea proastă a produselor un alt factor ce generează lipsa de atractivitate a ofertei programului este **monotonia unei gustări care este aceeași în fiecare zi**. Copiii care aruncă cornul sau laptele o fac și pentru că s-au plictisit să mănânce același lucru în fiecare zi. Pe lângă monotonie, cel puțin în ceea ce privește cornul, ideea este considerată proastă din start, atât în ceea ce-i privește pe părinți, cât și în ceea ce-i privește pe profesori, acesta neavând cum să fie atractiv, atâta timp cât este, până la urmă "pâine goală", cu atât mai mult cu cât, în multe cazuri, este considerat a fi și de proastă calitate.

Un alt punct deficitar al programului ține de **modul de distribuire a produselor, atât în ceea ce privește transportul până la școală, cât și distribuirea la școală**.

Există diferențe majore la nivelul țării cu privire la modalitatea de distribuire și gestionare a produselor. Cele mai multe probleme au fost înregistrate în mediul rural unde, din cauza condițiilor, nu poate fi asigurată, pentru toate localitățile, livrarea zilnică. Lipsa condițiilor de depozitare sau efortul de a menține costuri cât mai mici de distribuție, generează o serie de practici care afectează scopul programului și calitatea produselor. Cel mai frecvent, furnizorii aduc produsele la școală de două ori pe săptămână.

În alte școli, deși există condiții de depozitare, este preferată distribuirea întregii cantități către elevi. Măsura este justificată de temerea că produsele se pot deprecia sau pot depăși termenul de garanție sau valabilitate pe perioada depozitării.

De asemenea, chiar dacă termenul de valabilitate permite depozitarea, profesorii decid acordarea imediată către elevi având în vedere experiențele anterioare când laptele aflat în termen de garanție era depreciat, fiind impropriu consumului. Există și școli din mediul rural care se confruntă și cu lipsa condițiilor adecvate pentru depozitarea produselor.

Chiar dacă tabloul acestor probleme este destul de divers, există și elemente comune, în special în ceea ce privește școlile mari, cu peste 1000 de elevi, unde distribuirea acestor produse reprezintă o problemă în sine, care necesită timp și efort în fiecare zi și care cade, de multe ori în sarcina unui cadru didactic, existând o anumită frustrare a profesorilor care spun că ei "s-au pregătit să fie profesori, nu să împartă cornuri". De asemenea, apar probleme în ceea ce privește spălatul pe mâini al copiilor, existând cazuri, în mediul rural, în care 200 de copii trebuie să se spele la o singură chiuvetă!!

Asemenea probleme practice generează, în unele cazuri anumite atitudini negative ale profesorilor față de un program a cărui utilitate, în principiu, nu o neagă. Chiar și anumite măsuri de îmbunătățire a programului cu care ar fi de acord, în principiu, sunt respinse datorită unor posibile consecințe practice. Un exemplu în acest sens îl reprezintă ideea de a diversifica gustarea prin adăugarea fructelor, de exemplu mere. Iată câteva din posibilele probleme practice ce ar putea să apară, privind distribuirea acestor produse, așa cum le văd o parte dintre profesorii intervievați.

În pofida criticilor destul de numeroase cu privire la anumite aspecte practice ale derulării programului, precum cele amintite mai sus, majoritatea celor intervievați consideră acest program ca util, benefic și oportun a fi derulat în continuare, în aceeași formulă de adresabilitate categorial - universalistă. Programul

este considerat a fi un drept câștigat al elevilor, care nu trebuie să le mai fie luat. În consecință, majoritatea propunerilor vizează îmbunătățirea programului și nu stoparea sau înlocuirea lui cu un alt tip de program.

Vă rugăm să ne spuneți câteva cuvinte despre elementele de originalitate ale studiului

După cunoștințele mele este prima evaluare a impactului și eficienței programului printr-o metodologie calitativă precum cea propusă. Datele de interviu, precum și concluziile studiului reprezintă o bază importantă pentru viitoare analize ale acestui program.

Care sunt aspectele pe care ați dori să le cercetați în continuare?

Cred că ar fi interesant de urmărit dacă cercetarea cofinanțată de Agenția de Strategii Guvernamentale are un real impact la nivelul decidenților în sensul luării în considerare a propunerilor de îmbunătățire a programului.

Vă mulțumim pentru colaborare!